

Нематериалният капитал и как той помага за излизане от икономическата криза

Ст.н.с. д-р ВИХЪР МИЦОВ
Институт по аграрна икономика София
G-mail: MitzovVihar@gmail.com

Резюме: Статията третира проблемите на възпроизводството на нематериалния капитал. Очертават се основните черти на развитието и растежа на нематериалния капитал, неговите връзки и съотношения с материалния.

Обособяването на нематериалния капитал предполага наличието на човешкото познание. Тъй като знанията не могат да се оценяват еднозначно, съществува специфичен подход, при който Системата за национални сметки оценява наличния и придобития капитал като стойност на патентите, лицензиите, технологичното ноу-хау и произтичащите от тях права. Съответно, стойността на наличния нематериален капитал се отчита по метода на постоянната инвентаризация, като се отчита неговото увеличение и износване. В общи линии под нематериален капитал се разбира човешкото познание и начинът на обработка на информацията, съответно индукцията и дедукцията.

Ключови думи: нематериален капитал, патенти, лицензи, ноу-хау

Увод

Капиталът на обществото се подразделя не само според своето предназначение и начин на участие в себестойността на крайния продукт, но и според физическата си същност и това доколко е необходима интелектуализирана работна сила за неговото възпроизводство. Възпроизводството на физическия капитал изисква както физически, така и интелектуален капитал. От друга страна, нематериалният капитал представлява по своята субстанция е интелектуална система и въпреки, че се съхранява на физически носители, неговата същност и предназначение имат най-вече отношение към информацията и информационното

предназначение на съответните фактори на производството и творчеството. **Разбиран в най-широкия смисъл на думата, нематериалният капитал е човешкото познание.** Тъй като, самото познание цялостно не може да се остойности, само една малка част от него се отчита от Системата на националните сметки, а именно патентите, лицензите, технологичното ноу-хау и произтичащите от тях права. Съответно, стойността на актива за собственика е сегашната стойност на бъдещите доходи от този актив. Потреблението на основен капитал е намалението на сегашната стойност на потока на дохода от актива между началото и края на текущия отчетен период. Върху бъдещата стойност на капиталовите стоки влияят физическото износване и загубите от нещастни случаи. За нематериалните капиталови активи, намаляването на стойността се обуславя единствено от моралното остаряване. Въпреки че причините за потребление на основен капитал са по-ограничени, методът за разчет на неговата стойност е точно сходен с метода на изчисляване на стойността на капиталовите стоки, а натрупаната стойност на нематериалните капиталови активи, трябва да бъде включена в наличието на основен капитал. Тя се отчита по метода на постоянната инвентаризация, заедно с наличието на капиталови стоки и към нея трябва да се подхожда по същия начин.

В по-тесен смисъл, нематериалният капитал представлява информационните системи и начинът им на подреждане и интерпретация на съответните данни. Като процес за обработка на информацията, той се подразделя на *индукция* и *дедукция*. **Индукцията се отнася до събиране на конкретни емпирични знания за даден обект, а дедукцията има пряко отношение към систематизирането, класификацията и интерпретацията на информацията.** Ако индукцията повече е свързана с намиране на положителните и отрицателните страни на даден процес, дедукцията пряко се отнася до създаването на знания за неговото изучаване и тяхното систематизиране. Индукцията на входа на дадена компютърна система се представлява от входящите символи, а дедукцията от алгоритмите на обработката им. Фактически, устройствата на компютъра са физически капитал, но информацията, която се получава от тях за ползване от човека не по своята форма, а по съдържанието си е нематериална. От друга страна, общественото възпроизводство има

пряко отношение не само към възпроизводството на материалните условия на живот, но и към развитието на информацията, разбираана в широкия смисъл на думата. Това означава, че нематериалният капитал обхваща не само готовата информация, но и новополучената недообработена и непроверена информация. За готовата информация е характерно, че спрямо обекта си и конкретния момент на развитие, представлява не само конкретна, но и проверена в определен интервал на доверителност, т.е. в рамките на дадена вероятност, докато непроверената информация е вярна само хипотетично. Ползността на всеки вид информация, обаче се определя от целите и начините на използване от хората и от практическите резултати на интерпретацията и използването ѝ в управлението. Една част от проверената информация служи за създаване на човешкия мироглед, а новата информация за неговото развитие.

Целта на статията е да се покажат преките и косвените фактори за развитие на нематериалния капитал и връзката между него и възможните начини на излизане от икономическите кризи.

На първо място може да се покажат, кои отрасли на знанието създават нематериалния капитал и доколко те имат отношение към икономическите кризи. Основните области на създаване на нови знания, съответно на нова информация са науката, образованието, изкуството, управлението - представено от отчетността, анализа и контрола и др. Тези отрасли на знанието, имат не само новаторска, но и поддържаща роля, в смисъл, че те повтарят и много от традиционните знания, които са създадени преди. Освен това, заедно с управлението се развиват и такива социални злини като подкупничеството. Например през 2007 г., измерено като дял, в съответните страни то е както следва: средно за Европа 5%, Гърция 27%, Турция 6%, България 7%, Румъния 33%, Албания 77% (Ц е к у р а с, 2008).

Същност на обществените кризи

Обществените кризи са по същество кризи на човешките отношения. Те обаче се подразделят на *кризи придизвикани от външни за обществото фактори* (като например природните бедствия) и *кризи придизвикани от вътрешни в обществото процеси* като в икономиката, политиката и др. Характерно за една голяма криза, в каквото и да е общество и

от каквото и да е естество е, че са необходими много човешки усилия за преодоляване на последиците ѝ, а от друга страна, че преодоляването им изисква относително дълги периоди от време. Големите обществени кризи не само намаляват материалното благосъстояние, но имат и съответните отрицателни въздействия върху начина на живот и мислене на хората и остават в съзнанието им като отрицателен човешки опит, с последици и в демографското поведение. Друга характерна черта е, че обществените кризи може и да се възприемат като нещо временно и циклично. В този случай, обаче не винаги се извлича необходимия опит и изводи, и в други времена и в други обстоятелства, кризите с обществен произход се повтарят, често с много по-тежки последици.

Докато войните се смятат за най-общественоопасните явления, причините за тях често са икономически или са резултат от икономически кризи или тези, които ги водят имат и важни икономически подбуди за това. Икономическите кризи, обаче не винаги са разрешавани с военни средства, а в нашето съвремие наличието на средства за масово унищожение налага изходът от кризите да бъде търсен по мирен начин.

Обикновено се смята, че най-значими са икономическите кризи и че те предизвикват кризи в обществената надстройка. Същевременно, макар и едновременно, отделните кризи се развиват с различна скорост и дълбочина, но те си взаимодействат. В този смисъл, макар и не винаги икономически по своя характер, нематериалният капитал подпомага по няколко начина преодоляването на икономическите кризи, като взаимодейства със системата за управление на обществото.

Според Бил Гейтс, разрешаването на масовите проблеми на световната бедност и заболяемост (подтиквани и от кризисните сътресения) ще бъде осигурено от световния конструктивен (creative) капитализъм (разчитащ на знанието и иновативността), който ще трансформира нуждите на бедните във възможности за рентабилен бизнес.

Според Цекурас, като желана реформа сега не може да се възприеме одържавяването на губещите предприятия тъй като световният бизнес няма да го позволи.

Нематериалният капитал и отношението му към икономиката

Икономическият нематериален капитал се

състои от следните **категории нематериални активи**:

- фундаментални познания за икономическите процеси;
- практически познания за проявлението на законите на икономиката;
- познания по отраслови икономики;
- цифрови данни, факти и друга конкретна информация;
- управленска информация и нейното въздействие върху икономиката;
- обратна връзка и друга регулираща, функционирането на икономическите системи информация.

Фундаменталните познания за икономическите процеси представляват знания, характерни за всички видове макроикономика. *Такива са законът за търсенето и предлагането, законите на икономическия растеж, законите за бизнесциклите и икономическите кризи, законите за пределната полезност на капитала и произвежданите с него стоки и услуги.* Законът за търсенето и предлагането има две основни постановки: че цените на стоките и услугите се определят от съотношението между търсенето и предлагането на благата и че самото възпроизводство на тези блага зависи от нуждите от тях. Някои автори, като Бренсън, например, смятат, че няма единен закон за търсенето и предлагането, а че има два закона. Единият е законът за търсенето, според който колкото по-голямо е търсенето на дадена стока или услуга, толкова по-висока е цената ѝ, а другият законът за предлагането според, който колкото по-голямо е предлагането на дадена стока, толкова по-евтина е тя. Основният закон за икономическия растеж е, че в достатъчно дълги срокове се осъществява както разширено възпроизводство на крайните продукти на икономиката, така и на работната сила и капиталите за производство на тези и други продукти. *Пределната полезност от капитала има два аспекта повишаващо се качество на произвежданите стоки и услуги до максимално качество от една страна и нарастваща възвращаемост на капитала до достигане до пределно равнище на възвращаемост от него.* Респективно, производството на стоки и услуги, трябва да съответства и на необходимото количество за потребление. Познанията за фундаменталните закономерности на развитие на икономиката са основа и на приложните теории и на материала в

учебните дисциплини. *От друга страна, между фундаменталните и приложните знания съществува и обратна връзка, като чрез приложните знания се обогатява и фундаменталната наука.* Практическите познания за проявлението на законите на икономиката е информация относно макро, микро и мезо икономиката. *Информацията може да бъде количествена и качествена.* Връзките между стойностите на отделните показатели представляват конкретни състояния в даден момент, а въобще връзките между икономическите, технологичните и други показатели с различен характер са продукт както на отраслевите икономики, така и на други приложни науки, имащи роля за развитието на даден вид стопанска дейност.

Числовите данни, факти и друга конкретна информация за макро икономиката, нейните отрасли и стопански единици, показват както състоянията по места, така и развитието на дадени икономически процеси във времето. Чрез тях се получават оценки за тенденциите на развитие на съответния обект и в конкретни единици се изразяват условията, при които се предприемат необходимите действия за преодоляване на кризисни и други затруднения пред бизнеса. Същевременно, информацията за дадени важни икономически единици може да служи и като средство за обучение и обогатяване на знанията на специалистите.

Всички тези видове информация са нематериален капитал, тъй като за техните потребители са важни не физическите носители на сведенията, а тяхната логика и последователност.

Следователно, *една част от нематериалния капитал на икономиката представлява данните с цел обратна връзка в икономическите системи.* По време на кризи или въобще икономически спадове, този вид нематериален капитал заедно със систематизацията и обработването му са индикатор не само за състоянието и бъдещето, но и относно необходимите стъпки и действия за преодоляване на спада в икономиката или въобще затрудненията, с които примерно се среща фирмата или националната икономика. В този случай се комбинират както конкретните данни, така и управленският опит на менажерите, който също е част от нематериалния капитал. В това отношение, от гледна точка на кибернетиката съществуват *няколко вида регулатори.*

Един от тях е *външният регулатор*. Той е следствие на международните политически и икономически отношения, размяната на политически ноти и меморандуми, изпращането на оферти и съдържанието на преговорите на международно равнище, водени между държавни институции или между представители на бизнеса. Самите международни организации като Организацията на обединените нации, нейните специализирани организации като ФАО, ЮНЕСКО и др., осигуряват нематериален капитал в смисъл, че генерират данни и друга информация с политическо и икономическо предназначение. За членовете на организации като Европейския съюз са особено важни постигнатите споразумения и директиви, които се отнасят не само до международното поведение на страните, но и до стандартите и до спазване на други изисквания от стопанските субекти в самите държави.

За регулиране на цялата икономика, съществуват местни и централни власти, които имат кадри и ресурси (с материален характер), но чиято дейност се осъществява чрез заповеди, разрешителни, постановления и закони, за които може да се каже, че е важен не самият носител на информацията, а смисълът и предназначението на съответните документи, които по своето естество са нематериални. По този начин се регулират не само отношенията между хората, но и между заетите и работодателите, между фирмите с техните доставчици и с купувачите на тяхната продукция, както се осъществява и спазването на юридическите закони. Самата юристпруденция, при наличието на заети в нея, оборудване и други материални ценности, осъществява своите функции предимно с информационни въздействия и на базата на получавана информация за законите и тяхното изпълнение, за съответните необходими промени в нормативните актове, за поведението на хората, които са обект на нейното въздействие и др. По подобен начин, дейността на всички институции в обществото са форма на въздействие по нематериален начин, върху обектите на управление и тяхното функциониране.

Заедно с външните регулатори, редица икономически системи имат **вътрешни регулатори като финансови буфери, т.е. резервни фондове, резервно оборудване, системи за качествен контрол на продукцията и технологични проекти с оглед ускоряване на растежа и обхващане на по-**

широк спектър от клиенти.

В последните тридесет години, те все по-широко се възприемат като средство за решаване на проблемите, свързани с развитието на малките и средните предприятия. Малките предприятия могат да помагат, макар и не изцяло, да се решават проблемите свързани с безработицата като развиват: съвместни стопански инициативи (джойнт венчърс, съвместни изследователски и развойни работи, договори за трансфер на технологии, преки инвестиции с инициативи за технологични трансфери, споразумения за използване на патенти, споразумения за посредничество или субконтрактиране, асоциации за научноизследователска дейност, мрежи от банки данни и мрежи за технологични трансфери, мрежи за неформални отношения). По този начин, тейлъровите икономики с пределна производителност дават път на икономиките с динамичен мащаб, т.е. висококвалифицираните агенти по продажбите, очертават траекториите за развитие на бизнеса.

Защо обществото няма достатъчно добра икономическа база и механизми, които да въздействат в моменти на силно отрицателен натиск? Добро ли е функционирането на нематериалния капитал или то е основна причина за икономическите и другите конфликти на интереси? По какъв начин се осъществява взаимодействието между обективното и субективното, така че да се преодолее дадена икономическа криза?

Преодоляване на икономическите кризи и съответното влияние на нематериалния капитал.

Кой е прав Кейнс или Фридман?

Съвременната икономика на всички равнища (световно, регионално, национално, по икономически блокове, на равнище фирма и др.), има *циклически характер* на развитие. Като основни етапи на бизнесцикъла са паниката, депресията, долната точка, подемот и горната точка, (нова паника) и т.н. Съответните икономически емпирични траектории, макар и чисто теоретично да се описват като синусоиди, не са идеално изгладени отгоре и отдолу и показват едно развитие на икономиката на зигзаг с неравномерни амплитуди.

Причина за това са взаимодействията между отделните отрасли, промените във ефективността на взаимодействието на различните видове оборудване, неравномерното разпределение на паричния капитал по собственици, динамиката на

човешките потребности, промените в пазарите от гледна точка на цените, търсенето и предлагането и др., както и действията на самите хора като производители, продавачи и консуматори.

Голямо значение за възникването на кризите и цикличното развитие на икономиката имат самите субекти хората и материално-техническата база и то не поради непредвидимостта на поведението им, а поради различните лични интереси, разнообразията в поведението и различията в икономическите лагове. Следователно, докато от теоретична гледна точка, самото описване на икономическия цикъл е най-добре да се прави с идеална синусоида, практическите проявления на бизнесцикъла, съответно равнището и динамиката на съответните показатели за доходите, практически не могат да се проявяват нито само като нарастващи, нито по какъвто и да е друг формално математически начин, поради различията във въздействието на отделните фактори, взаимодействието между тях, вариращите лагове в икономиката, промените във вероятностните проявления на връзките между фактори и следствия и флукуациите в световната икономика. Нещо повече, самият вероятностен характер на процесите, позволява само корелационни интервални и средностатистически стойности на оценките, в които делът на нематериалния капитал е слаб и колеблив. *Самото обяснение на кризите с недостатъците на нематериалния капитал юриспруденцията, политиката, поведението на менаджерите и др., може да бъде убедително и все пак погрешно.* Това е така, защото теориите имат т.нар. *логичен предразсъдък* и абсолютизират поведението на една или друга подсистема на икономиката. Всяка голяма теория, обаче, съдържа определена доза истина и като цяло не може да бъде пренебрегвана.

Най-видни представители на неокласицизма са Джон Кейнс и Милтън Фридман. Не е правилно Кейнс да бъде причислявани към марксистите, тъй като за него критерий за ефективността е *пределната ефективност на вложенията, а не жизненото равнище на народа.* Според теорията на Кейнс, инвестициите се обуславят от очакваната възвращаемост от капитала. Ето защо, в момент на стагнация и криза, поради самите очаквания на вложителите, бизнесът сам по себе си не може да разкрие достатъчно нови

работни места и да изведе икономиката от кризата. За това Кейнс е привърженик на *умерената държавна намеса в икономиката и социалния живот,* докато Фридман е за това, *колкото е възможна по-малка държавна намеса и решаване на проблемите чрез диалог между участниците в социалния живот.* Тезата на Фридман е израз на подхода на Адам Смит, който третира пазара като основен регулатор на поведението на стопанските агенти. От времето на Адам Смит, обаче, до сега както общото човешко образование, така и науката напредват много, а също и практиката на държавното управление, като се усъвършенства работната сила и нейното качество. Предвид значителното усложняване на връзките, както и с оглед смекчаването на отрицателните последици от кризата, е необходимо държавно участие. ***Следователно, Кейнс има по-правилен подход от Фридман, който смята, че обществените проблеми трябва да се решават главно от частни лица и организации.*** Подходът на Кейнс е по-правилен, защото държавните институции имат голямата отговорност за развитието на знанието във всичките му форми - образование, научни изследвания, иновации и творчески дейности. *Освен това, гражданското общество, мнозинството от хората в дадена средно или високоразвита пазарна икономика и демокрация, имат много по-добри възможности, по-лесно да контролират държавното управление, отколкото частните организации.* От своя страна, държавата има по-добри начини за управление на социалните взаимоотношения, не само чрез икономическите лостове, но и чрез политиката си по отношение на образованието, стандартите за качество на стоките и услугите и ценовото регулиране, във връзка със здравеопазването, както и системните изисквания с оглед на юридическите закони и съответния системен подход, а не простото съчетаване на частните интереси, чрез диалог. *Вярно е, че няма идеално държавно управление и не всички юридически актове и констатации (в т.ч. и тези, които постановяват съответни отклонения от нормите) са идеални, но тук се има предвид и фактът, че на практика няма идеална конкуренция и че тя в повечето случаи изразява частно насилие, което в дадени моменти, особено тези на криза, води до значително повишаване на социалното*

напрежение и други отрицателни за обществото последици. Съответно, Кейнс има по-голямо право от Фридман в смисъл, че инвестициите и пределната ефективност на капитала, както и на потреблението от гледна точка на регулатори, могат по-лесно да бъдат повлияни от целенасочената дейност на държавата във връзка с подпомагането на бизнеса, държавните инвестиции и помощи и отварянето на нови работни места. Нещо повече, теорията на Кейнс визира (американската) икономика, малко след голямата икономическа депресия 1929-1933 г., а тази на Фридман е създадена около тридесет години след теорията на Кейнс, когато световната икономика е близка до просперитета, кризата в Америка е частична, а светът се развива прогресивно, макар и не винаги със задоволителни темпове. В онези години, световната политика е насочена към борбата между двете основни системи социалистическата и капиталистическата. Фактически, изходът от затрудненията през 1970-1980 г. се осъществява чрез надпреварата във въоръжаването, икономическия и политическия натиск, докато сега Източна Европа постигна или се стреми към пазарна икономика. Нещо повече, след 1973 г., започва световната суровинно енергийна криза, която подобри значително позициите на тези страни, които произвеждат нефт и подобна криза възникна около 2007 г. Това не означава, че хората в съответните държави от Източна Европа и Средна Азия са доволни от доходите си и там няма бедност и размирици, а преди всичко, че са вдигнати икономическите и технологичните бариери и цивилният сектор може да се развива значително по-бързо предвид възможностите за преобрудването му. От друга страна, недостигът на капитали се преодолява не само от вътрешните източници, но и чрез световната финансово-кредитна система.

Съвременната практика в Европейския съюз, но и в други пазарни икономики, показват не само необходимостта държавата да оказва цялостно влияние чрез образователната политика, здравеопазването и социалния патронаж, както и предвид други области от социалната сфера, но и чрез усъвършенстването на държавния контрол върху условията на труд и живот на определени социални групи. Те са дефаворизирани от дългосрочните тенденции в икономическото и технологическото развитие, както и в допринасяне усъвършенстването на подходите, научните изследвания и структурата на

инвестициите в съответните области, с оглед внедряване на нови технологии или стимулиране на работодателите чрез данъчната и митническата политика за подобряване на тези условия. И двете теории на Фридман и на Кейнс са правилни от гледна точка на това, че при частични (само национални или само в няколко отрасли или само в един район) кризи, стопанството може да излезе от тях, само на базата на конкуренцията, т.е. почти или изцяло без държавна намеса. Фридмановата теория е по-меродавна, от гледна точка на това, че не трябва да има силна държавна административна регулация и че по-добре трябва да бъде използван нематериалният капитал, отнасящ се за съответната държава, район или отрасъл. Когато кризата има световен характер или ефективността от даден сектор (като например приложната наука в Европейския съюз) е недостатъчна, тогава държавата или съответният икономически блок (като ЕС например), трябва да се намеси като осигури материалния и издръжката на нематериалния капитал за преодоляване на съответното изоставане и постигането на задоволително състояние на определена сфера. Например, Лисабонската стратегия се обновява през 2010 г. и има за цел, ЕС като цяло да постигне най-висока ефективност на приложната наука в сравнение със САЩ и Япония, като осигури растеж, основан на знанието и иновациите. Проявява се вече глобалната тенденция в регулативния съзнателен обществен механизъм не само от страна на държавата, а на обединение от държави с общи цели и стратегии.

Следователно науката, образованието, изкуството, борсовият капитал и други нематериални сили са значителен фактор за развитието на обществото и преодоляването на кризите, като те могат да се развият и от държавата и от частните организации със съдействието на междудържавни и световни организации. Конкретното съотношение на държавното участие и недържавните институции, зависят от традициите на организация на работата и бизнеса въобще, начините на договориране и богатството на нацията.

Знанието има голямо значение за развитието на работната сила и нейната адаптивност към нови производствени и капитални условия. От друга страна, важна е държавната политика и създаването от нея трудови отношения и

влиянието ѝ върху икономическата активност на хората и техните професионални познания.

В сферата на управлението нематериалният капитал се изразява чрез различните видове информационни системи, съответно системи за социално и технологично управление, масиви от данни и съответните информационни връзки. Те отразяват реалните процеси и стимулират поведението на системите, регулирането им чрез прави и обратни връзки и мощността на отделните регулатори. Важен е не само диалогът между човека и машината, но и диалогът между хората, чрез съответните информационни потоци. В производствените процеси са важни не само производството, но и съответното регулиране на качеството на продукцията с оглед постигане на нови пазари или задържане на старите. Важен е също така и авторитетът на фирмите, т.е. отделните производители, предвид не само клиентелата, но и обновяването на работната сила и оборудването, получаването на заеми, разпродажбата на акции на фирмите и др.

Кризисният период е и време за проверка и усилия за запазване на демокрацията, като система за управление, при която проблемите или наболелите въпроси се решават на база волята на мнозинството от хора в общността в държавата, в териториалната единица или в организацията и т.н.

Така демокрацията има инструментална функция, т.е. тя дава отзвук на исканията на индивидите и следователно подбужда правителствата, навреме да се съобразяват с тях. Демокрацията има и едно съзидателно измерение в степента, в която дава възможност на гражданите да се обучават взаимно.

Точно в периодите на рецесия, тези принципи се пренебрегват и затрудняват не само изхода от нея, но и натрупването на опит и създаване на условия за по-нататъшно развитие.

Заклучение

В заключение трябва да се отбележи, че при анализа на възпроизводството на дълготрайните нематериални активи (ДНМА), е необходимо да се изчисли скоростта на обновяването им. Тя се изчислява като съотношение на „придобиването минус намалението на ДНМА” към „придобиването на нови и съществуващи ДНМА”. Съответните два показателя за 2007 г.

са 262 685 и 357 807. Съответно за 2007 г., скоростта на обновяването на ДНМА е $262685/357807 = 0,73$ оборота, с които са обновени ДНМА.

От изложеното могат да се направят следните основни изводи:

➤ Нематериалният капитал, опосредства връзките между човешкото съзнание и обективната действителност. В този смисъл той е незаменим.

➤ Развитието на производителните сили е невъзможно без нематериалния капитал.

➤ Колкото повече са развити технологиите, толкова повече нематериален капитал е нужен за привеждането им в действие.

➤ Нематериалният капитал е един от основните фактори на производствената и търговската конкуренция.

➤ Нематериалният капитал е един от основните фактори за постигане на синергетичен ефект в икономиката.

➤ Точно в кризисни състояния на икономиката се изпитва и неговата ефективност.

Това зависи едновременно от политическата воля и компетенцията на управляващите и намира израз в успеха на механизмите и политиките за преодоляване на предизвикателствата на кризата. Урокът от фундаменталните знания е, че държавата (или междудържавната организация), трябва да търси такова съчетание на ограничените ресурси, което да запази, заздравя и подтикне производството и реализацията, особено износа, да отчита необходимостта от човешки капитал като се осъществяват всички грижи за опазването му и подготовката за разширяване на следкризисните дейности; да следва стратегията за икономически растеж, основана на знанието и иновациите. Следователно, *оптимизирането на ресурсите чрез нематериалния капитал се свежда до управлението и поведението на гражданското общество*, заедно с натрупването на знания, които ни предоставя съвременното развитие на национално и глобално равнище.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ангелов, И., (2010) Световната икономическа криза и България, С., изд. на БАН.
2. Георгиев, Р. (2010). Кризата изисква системна промяна, „Софтрейд” ISBN 978-954-334-106-1, С.
3. Белева, И. (2009). Европейски политики за

противодействие на кризата в заетостта. - Икономическа мисъл, № 6.

4. Т о д о р о в, Т. (2009). Статистически методи за контрол на качеството и конкурентоспособността на бизнес единиците. - Икономика и управление, № 1, год.V.

5. Световни макроикономически показатели 2008, Национален статистически институт, С., 2009.

6. Система на националните сметки, Методология на ООН - ревизия 1993 г. (на руски език).

7. Речник по икономика, Routhledge & Прозорец, Лондон, Ню Йорк, С., 1994.

8. Т с е к о у г а s, I. (2008). South-East Europe Journal of Economics, Vol. 6, fall 2008.

9. В r a n s o n, W., J. Litvack (1981). Macroeconomics, Second Editrion.

10. F r i e d m a n, M. & R. F r i e d m a n (1990). Free to Choose (A Personal Statemen), Harcourt Brace & Company, San Diego; New York; London Copyright, By Milton Friedman and Rose D. Friedman.

11. К е у н е s, J. M. General Theory of Employment, Interest and Money.

Статията е постъпила в редакцията на 5.05.2010 г.

Non-material Capital and How it Helps if Overcome the Crises?

V. MITZOV

Institute of Agricultural Economics - Sofia

(Summary)

This paper treats the problems of reproduction of non-material capital, their relations and ratios to the material one. The separation of non-materials capital supposes the existence of human knowledge. Since the knowledge's cannot be valued, there is a specific approach according to which the National Accounting System values the existing and new non-material capital such as the value of patents, licenses, technological know-how. *Accordingly*, the value of the non-material capital in stock is accounted through the method of constant inventarization, while taking in mind its increment and amortization. In general, what is understood under non-material capital is human knowledge and accordingly the human way of processing of information accordingly induction and deduction.

Key words: non-material capital, patents, licenses, know-how